

Rozdział 1. Polska¹

Konsekwencją przyjęcia zasady przyznawania zdolności prawnej osobom fizycznym od urodzenia do chwili śmierci, znanej prawu polskiemu od najdawniejszych czasów, była potrzeba stworzenia systemu rejestracji stanu cywilnego. Wprowadzenie w drugiej połowie XVI wieku tak zwanych metryk, czyli wyznaniowych ksiąg metrykalnych prowadzonych w poszczególnych parafiach, umożliwiło precyzyjne określenie początku i końca podmiotowości prawnej osób fizycznych, w tym również wiek osoby wyrażony liczbą rzeczywiście przeżytych lat, a nie w przybliżeniu, na podstawie oględzin czy zeznań świadków, jak to miało miejsce od czasów wczesnopiastowskich (X–XIII w.). Wiek osoby, a dokładniej moment osiągnięcia pełnoletności był jednym z głównych czynników ograniczających zdolność do czynności prawnych. Ponadto metryki pozwalały ustalić istnienie przeszkód małżeńskich, takich jak pokrewieństwo, powinowactwo oraz węzeł małżeński. Stanowiły one również dowód w sprawach spadkowych.

Termin „metryka” pochodzi od łacińskiego słowa *matrix* (zdrobniale *matricula*), oznaczającego w szerokim znaczeniu ‘źródło’ lub ‘pochodzenie’, a w znaczeniu węższym ‘listy’, ‘spisy’, ‘wykazy osób, wydarzeń lub dokumentów prywatnych lub urzędowych’ (por. Kurpas 1961: 6).

Pierwowzoru ksiąg metrykalnych badacze dopatrują się w „dyptychach”, czyli tabliczkach zawierających różnego rodzaju spisy imion osób ochrzczonych, biskupów, żyjących lub zmarłych zasłużonych wiernych gminy chrześcijańskiej, świętych i męczenników. Spisy te wyczytywane były w czasie liturgii od początków istnienia Kościoła, przynajmniej od III wieku (por. Dyjakowska 2012: 19).

Obowiązek rejestracji chrztów i ślubów nałożony na polskie parafie w drugiej połowie XVI wieku wynikał z postanowień przyjętych podczas soboru trydenckiego w 1563 r. Dotyczyły one formy zawarcia małżeństwa oraz prowadzenia ksiąg chrztów. Fakt zawarcia małżeństwa w przepisanej formie należało odtąd odpowiednio utrwalić, by można go było zawsze udowodnić. Małżeństwa niewykazane w księgach mogły zostać uznane za niezawarte (Dyjakowska 2012: 22 za Kurpas 1961: 23). Celem wprowadzenia ksiąg chrztów było najprawdopodobniej udokumentowanie przeszkody małżeńskiej w postaci pokrewieństwa duchowego, które zachodziło pomiędzy ochrzczonym i jego rodziną a rodzicami chrzestnymi. Należało dokładnie wskazywać osoby, pomiędzy którymi pokrewieństwo to powstawało (por. Dyjakowska 2012: 22).

Sobór trydencki nie uregulował kwestii dotyczących odnotowywania zgonów. Uczynił to papież Paweł V w *Rytuale rzymskim* wydanym w 1614 r., w którym zawarto formularze mające służyć za wzór, jak należy sporządzać wpisy do ksiąg (nazywanych księgami ochrzczonych, bierzmowanych, zaślubionych i zmarłych) oraz spisy parafian.

¹ Autorstwo: Ewa Betańska.

Chapitre 1. En Pologne¹

La reconnaissance de la personnalité juridique des personnes physiques, connue dans le droit polonais depuis les temps les plus reculés, a entraîné la nécessité de créer un système d'enregistrement de l'état civil en Pologne. L'introduction au 16e siècle des *matrices* (pol. *metryka*), c'est-à-dire des livres immatriculant, enregistrant, la confession dans les paroisses, a permis de définir avec précision les limites de la personnalité juridique des personnes physiques en tant que sujets de droit ; ainsi l'âge était dorénavant défini par les années et non sur une base testimoniale ou selon l'aspect, tel que c'était le cas dans la Pologne des premiers Piast du 10e au 13e siècle. L'âge des personnes, et plus précisément l'âge de la majorité était l'un des principaux critères qui contraignaient la capacité d'exercice. De plus, les livres métriques permettaient de mettre en évidence les obstacles aux mariages tels que le lien de consanguinité, l'alliance ou bien un mariage déjà conclu ; ils servaient aussi de preuve pour les transmissions d'héritage.

Le terme *metryka* provient du latin *matrix* (diminutif *matricula*) et désigne dans un sens large 'la source' ou 'l'origine' et, dans un sens étroit, 'les lettres, les listes, les relevés de personnes, d'événements ou bien encore de documents privés ou d'administration' (cf. Kurpas 1961: 6).

Les chercheurs voient les premiers livres matricules dans les « diptyques », c'est-à-dire dans les tablettes qui contenaient différentes sortes de listes de prénoms de personnes baptisées, d'évêques, de personnes mortes ou vivantes ayant mérité la reconnaissance de la paroisse chrétienne, de saints et de martyrs. Ces listes étaient lues lors des liturgies dès les premiers temps de l'Église et, pour le moins depuis le 3e siècle (cf. Dyjakowska 2012: 19).

L'obligation d'enregistrement des baptêmes et des mariages imposée aux paroisses polonaises au 16e siècle découle des ordonnances adoptées lors du Concile de Trente en 1563. Celles-ci concernaient les formes du mariage et la tenue des registres des baptêmes. Dorénavant le mariage devait être matérialisé afin de toujours pouvoir le prouver ; les mariages non enregistrés dans le registre pouvaient être tenus pour non conclus (cf. Dyjakowska 2012: 22 après Kurpas 1961: 23). L'objectif recherché par la tenue de registre des baptêmes était probablement celui de documenter les prohibitions, c'est-à-dire les obstacles aux mariages tels que la consanguinité spirituelle qui intervenait entre le baptisé, sa famille et celle des parrains et marraines. Il fallait alors indiquer précisément les personnes entre lesquelles la consanguinité spirituelle intervenait (cf. Dyjakowska 2012: 22).

Le Concile de Trente n'a pas réglé la question des registres des décès et celle-ci fut tranchée par Paul V en 1614 dans le livre liturgique intitulé « Rituel Romain » dans lequel se trouvaient des formulaires devant servir de modèles afin de tenir des nomenclatures dans les registres (des baptêmes, confirmations, mariages et décès) ainsi que les listes des paroissiens.

¹ Auteure : Ewa Betańska (traduction : Eryk Stachurski).

W tym samym czasie w Polsce wprowadzono nazwiska szlacheckie, co wpłynęło na identyfikację szlachty i jej odróżnienie od przedstawicieli innych stanów (Makiła 2008: 183). Akty dotyczące chłopów zawierały wyłącznie ich imiona, czasem jedynie nazwę wykonywanego zawodu. Stan ten uległ zmianie dopiero w XIX wieku.

Od 1607 r. wspomniane księgi ochrzczonych, bierzmowanych i zaślubionych były prowadzone w języku łacińskim przez duchownych w całej Polsce, w jednolitej formie nakazanej przez synod prymacjalny piotrkowski. Za najstarszą z istniejących polskich metryk uważana jest metryka małżeństw kościoła Mariackiego w Krakowie, obejmująca lata 1548–1585.

W wieku XVI i XVII do ksiąg ochrzczonych wpisywano wyłącznie datę chrztu. Datę narodzin zaczęto odnotowywać dopiero sto lat później. Parafialną rejestrację zgonów wprowadzono w Polsce w 1631 r. Data zapisana w księdze zmarłych była datą pogrzebu bądź zgonu, przy czym akt nie precyzował, które ze zdarzeń zostało odnotowane. Z czasem duchowni wpisywali do ksiąg również:

- miejsce urodzenia lub zgonu,
- wiek osoby zmarłej, osób zaślubionych lub zgłaszających zgon bądź narodziny oraz wiek świadków,
- przyczynę zgonu,
- nazwę choroby będącej przyczyną śmierci.

W drugiej połowie XVIII wieku uwierzytelnione odpisy metryk stopniowo zaczęły nabierać mocy prawnej. Księgi chroniono przed zniszczeniem, deponowano w archiwach diecezjalnych.

Pierwsza ingerencja państwa w rejestrację stanu cywilnego w Polsce miała miejsce w roku 1764. Wówczas to warszawski sejm konwokacyjny nadał metrykom publicznoprawny charakter. Chciano w ten sposób zagwarantować większą staranność przy sporządzaniu wpisów, w szczególności w księgach chrztu, które miały niebagatelne znaczenie dowodowe przy wykazywaniu szlacheckiego pochodzenia (por. Dyjakowska 2012: 36).

Od roku 1772, w którym nastąpił pierwszy rozbiór Polski, do końca 1945 r. rejestracja stanu cywilnego na ziemiach polskich przebiegała według różnorodnych zasad obowiązujących w poszczególnych zaborach.

Na terenie Księstwa Warszawskiego w latach 1808–1825, w myśl przepisów Kodeksu Napoleona, wprowadzono rejestrację urodzeń, małżeństw i zgonów w formie aktów stanu cywilnego, których sporządzanie powierzono świeckim urzędnikom. W ten sposób dotychczas prowadzonej kościelnej rejestracji metrykalnej nadano formę świecką. Objęła ona wszystkich obywateli, bez względu na wyznanie. Z tego okresu pochodzi na przykład akt urodzenia Fryderyka Chopina. W księdze urodzeń parafii brochowskiej zapisano odręcznie w języku polskim:

A la même époque, les noms de familles nobles étaient introduits en Pologne, ce qui a permis d'identifier la noblesse et de la distinguer des représentants des autres états (*cf.* MakiŹła 2008: 183). Les actes concernant les paysans ne contenaient que leur prénom, parfois même que leur profession. Cet état de fait n'a évolué qu'au 19e siècle.

Depuis 1607 les registres des baptêmes, des confirmations et des mariages étaient tenus, dans toute la Pologne, en latin par le clergé, selon une forme unique imposée par le synode épiscopal de Piotrkowo. La *matrice* des mariages détenue par l'Église Notre-Dame de Cracovie, laquelle couvre les années 1548–1585, est aujourd'hui considérée comme la plus ancienne *matrice* polonaise.

Aux 16e et 17e siècles, seule la date des baptêmes figurait dans les registres ; la date de naissance a commencé à apparaître au 18e. L'enregistrement paroissial des décès fut introduit en 1631 en Pologne ; la date inscrite dans le registre des décès correspondait à la date de l'inhumation ou bien à celle du décès et l'acte ne précisait pas de quel événement il s'agissait. Il arrivait aussi que les clercs marquent :

- le lieu de naissance ou de décès ;
- l'âge de la personne défunte, des personnes mariées, des déclarants du décès, ou de la naissance, et l'âge des témoins ;
- la cause du décès ;
- l'étiologie ayant entraîné la mort.

Dans la seconde moitié du 18e siècle, les copies certifiées de « matrices » ont commencé à acquérir une force juridique. Simultanément les livres ont été protégés et déposés dans les archives diocésaines.

La première « ingérence » de l'État dans l'enregistrement de l'état civil est datée, en Pologne, de 1764, lorsque la Diète de convocation a donné aux matrices un caractère de droit public. L'objectif était alors de garantir une meilleure qualité de rédaction des registres, et en particulier des actes de baptêmes, dont la force probante était considérable lors de l'établissement de l'origine noble des personnes (*cf.* Dyjakowska 2013: 36).

A partir de 1772, date du premier démembrement de la Pologne, et jusqu'en 1945, l'enregistrement de l'état civil sur les terres polonaises se déroula de façon différentielle selon les principes en vigueur des occupants respectifs.

Entre 1808 et 1825, conformément à l'esprit du Code Napoléon, ont été progressivement introduit sur le territoire du Duché de Varsovie les enregistrements des naissances, des mariages et des décès sous forme d'actes d'état civil dont la rédaction a été confiée aux fonctionnaires laïques. Ainsi l'enregistrement des matrices jusque-là ecclésial était-il devenu laïc. L'enregistrement concernait tous les citoyens sans égard à leur confession religieuse. C'est de cette époque que date l'acte de naissance de Frédéric (*Fryderyk*) Chopin, ainsi rédigé à la main en polonais dans la paroisse de Brochów :

Roku tysiąc osiemsetnego dziesiątego, dnia dwudziestego trzeciego miesiąca kwietnia, o godzinie trzeciej po południu. Przed nami, proboszczem brochowskim sprawującym obowiązki urzędnika stanu cywilnego gminy parafii brochowskiej powiatu sochaczewskiego w departamencie warszawskim, stawili się Mikołaj Chopin, ojciec, lat mający czterdzieści, w wsi Żelazowej Woli zamieszkały, i okazał nam dziecię płci męskiej, które urodziło się w domu jego w dniu dwudziestego drugiego miesiąca lutego o godzinie szóstej wieczorem roku bieżącego, oświadczając, iż jest spłodzone z niego i Justyny z Krzyżanowskich, liczącej lat dwadzieścia osiem, jego małżonki, i że życzeniem jego jest nadać mu dwa imiona, Fryderyk Franciszek. Po uczynieniu powyższego oświadczenia i okazaniu nam dziecięcia, w przytomności Józefa Wyrzykowskiego, ekonoma liczącego lat trzydzieści ósm, tudzież Fryderyka Geszta, który rok czterdziesty skończył, obydwóch w wsi Żelazowej Woli zamieszkałych. Ojciec i obadwa świadkowie po przeczytaniu niniejszego aktu urodzenia stawającym wyznali, iż pisać umieją. My akt niniejszy podpisaliśmy. Ksiądz Jan Duchnowski, proboszcz brochowski sprawujący obowiązki urzędnika stanu cywilnego; Mikołaj Chopin, ojciec².

Akt ten został sporządzony zgodnie z przepisami art. 57 Kodeksu Napoleona, który w tłumaczeniu F.K. Szaniawskiego z 1808 r. (Sójka-Zielińska 2008: 303) brzmiał następująco:

W akcie urodzenia wymieniony będzie dzień, godzina, miejsce urodzenia, płeć dziecięcia, imiona mu dane; imiona, nazwiska, stan życia, miejsce zamieszkania rodziców jego i świadków.

Dokument ma narracyjną formę, charakterystyczną dla francuskich aktów stanu cywilnego. Zawiera sformułowania, które posiadają literalne odpowiedniki w języku francuskim, takie jak:

- „przed nami” – *par devant Nous*,
- „stawili się” – *ont comparu*,
- „w przytomności” – *étant lucide*³,
- „po przeczytaniu” – *après lecture faite*,
- „stawający” – *le comparant*,
- „niniejszy akt” – *le présent acte*,
- „my akt niniejszy podpisaliśmy...” – ... *a signé avec Nous*.

Zgodnie z art. 76 Kodeksu Napoleona (Sójka-Zielińska 2008: 305) na treść aktu małżeństwa składały się następujące informacje:

- 1) Imiona, nazwiska, stan życia, wiek, miejsce urodzenia i zamieszkania małżonków.
- 2) Czyli są małoletni, albo pełnoletni.
- 3) Imiona, nazwiska, stan życia, zamieszkanie ojców ich i matek.
- 4) Zezwolenie ojców i matek, dziadów i babek, i rodziny w przypadkach, gdzie tego potrzeba.

² <http://brochow-parafia.pl/fryderyk-chopin>.

³ Szymczak wyjaśnia, że archaiczne wyrażenie *to się stało w mojej przytomności* oznacza, że zdarzenie miało miejsce w *obecności* tej osoby.

L'année mil huit cent dix, le vingt-troisième jour du mois d'avril, à trois heures de l'après-midi. [Par] Devant nous, curé de Brochów remplissant les obligations de fonctionnaire de l'état civil de la commune de la paroisse de Brochów, dans le district de Sochaczew du département de Varsovie, ont comparu Mikołaj [Nicolas] Chopin, père, âgé de quarante ans, demeurant dans le village de Żelazowa Wola, et nous a montré l'enfant du sexe masculin, qui est né dans sa maison le vingt-deuxième jour du mois de février à six heures du soir de l'année en cours, et a déclaré qu'il [l'enfant] est issu de lui et de Justyna de la maison Krzyżanowski, sa femme, laquelle est âgée de vingt-huit ans, et qu'il désire lui donner deux prénoms, Fryderyk Franciszek [Frédéric François]. Après avoir fait la déclaration ci-dessus et nous avoir présenté l'enfant, en conscience de Józef Wyrzykowski, économe âgé de trente-huit ans et de Fryderyk Geszt(a) aussi présent, âgé de quarante ans révolus, tous deux demeurant au village de Żelazowa Wola. Le père et les deux témoins comparant après lecture faite du présent acte de naissance ont déclaré savoir écrire. Nous avons signé le présent acte. Père Jan Duchnowski, curé de Brochów faisant office de fonctionnaire de l'état civil; Mikołaj [Nicolas] Chopin, père.²

Cet acte a été dressé conformément aux dispositions de l'article 57 du Code Napoléon, lequel – traduit par F.K. Szaniawski en 1808 – dispose (Sójka-Zielińska 2008: 303):

Dans l'acte de naissance énoncé sera le jour, l'heure, le lieu de naissance, le sexe de l'enfant, les prénoms qui lui sont donnés, les patronymes, l'état de vie [c-à-d. la profession], le domicile de ses parents et des témoins.

Le document présente un aspect narratif typique des actes de l'état civil français; il contient des formules constituées des équivalents littéraux des tournures françaises telles que :

- ***przed nami*** – par devant Nous ;
- ***stawili się*** – ont comparu ;
- ***w przytomności*** – en présence [litt. en lucidité]³;
- ***po przeczytaniu*** – après lecture faite ;
- ***stawiający*** – le comparant ;
- ***niniejszy akt*** – le présent acte ;
- ***my akt niniejszy podpisaliśmy...*** – ... a signé avec Nous.

Le contenu de l'acte de mariage devait énoncer les informations suivantes (article 76 du Code Napoléon) (Sójka-Zielińska 2008: 305):

- 1) «Les prénoms, noms, professions, âge, lieu de naissance et domicile des époux ;
- 2) S'ils sont majeurs ou mineurs ;
- 3) Les prénoms, noms, professions et domiciles des pères et mères ;
- 4) Le consentement des pères et mères, des aïeuls et aïeules et celui de la famille, dans les cas où ils sont requis ;

² <http://brochow-parafia.pl/fryderyk-chopin> ; toutes les traductions de cette partie sont d'E. Stachurski, sauf indication contraire.

³ Szymczak indique la vieille tournure *to się stało w mojej przytomności* signifiant *cela s'est produit en ma présence*.

- 5) Akta uszanowania jeżeli zaszyły.
- 6) Zapowiedzi w różnych zamieszkaniach
- 7) Przeciwności, jeżeli jakie były, ich zniesienia, albo wzmianka, że żadnego nie było.
- 8) Oświadczenie stron, iż się biorą za małżonków, i ogłoszenie związku między nimi, przez urzędnika publicznego.
- 9) Imiona, nazwiska, wiek, stany życia, zamieszkania świadków, ich zeznanie, czyli są krewnymi, lub powinowatymi małżonków, z której strony, i w jakim stopniu.

W art. 79 Kodeksu Napoleona (Sójka-Zielińska 2008: 306) uregulowano treść „aktu śmierci”, na którą składały się:

...imiona, nazwiska, wiek, stan życia, i zamieszkanie osoby umarłej; imiona i nazwiska jej małżonka, jeżeli umarła osoba w małżeństwie, albo w stanie wdowim była; imiona, nazwiska, wiek, stan życia i zamieszkanie świadków, i jeżeli są krewni, stopień ich pokrewieństwa. Ten akt nadto zawierać będzie, ile dowiedzieć się o tym można, imiona, nazwiska, stan życia, zamieszkanie ojca i matki umarłego, i miejsce jego urodzenia.

Jak wyjaśnia w przypisach tłumacz Kodeksu Napoleona F.K. Szaniawski, „**stan życia**” lub „**powołanie**” to ekwiwalenty francuskiego terminu *profession*, współcześnie tłumaczonego jako „**zawód**”. Wszystkie liczebniki: rok, dzień, wiek osób, zostały zapisane w aktach słownie, zgodnie z treścią art. 42 Kodeksu Napoleona (Sójka-Zielińska 2008: 301):

Wpisywane będą akta w rejestrach ciągle, nic białego papieru nie zostawiając; przekryślenia i odsyłacze zaświadczone będą, i podpisane równie jak same akta; nie będzie w nich nic pisane przez skracanie, ani żadna data samymi cyframi liczbowymi wyrażana.

Świadcami sporządzanych aktów byli wyłącznie pełnoletni mężczyźni, co zalecał art. 37 Kodeksu Napoleona (Sójka-Zielińska 2008: 301):

Świadkowie do aktów stanu cywilnego, powinni być mężczyźni, mieć przynajmniej dwadzieścia jeden lat skończonych, krewni albo inni; wybierani przez osoby interesowane.

Załączona poniżej karta z księgi ochrzczonych, na której w roku 1827 w Wilnie został sporządzony między innymi akt chrztu poety Juliusza Słowackiego, ilustruje formę tabelaryczną aktów, współistniejącą z formą narracyjną.

- 5) Les actes respectueux, s'il en a été fait ;
- 6) Les publications dans les divers domiciles ;
- 7) Les oppositions, s'il y en a eu, leur levée ou la mention qu'il n'y a point eu d'opposition ;
- 8) La déclaration des contractants de se prendre pour époux, et le prononcé de leur union par l'officier public ;
- 9) Les prénoms, noms, âge, professions, domiciles des témoins, leur déclaration s'ils sont parents ou alliés des parties, de quel côté et à quel degré.»

« L'acte de décès » contient (article 79 du Code Napoléon) (Sójka-Zielińska 2008: 306):

« Les prénoms, nom, âge, profession, et domicile de la personne décédée ; les prénoms et nom de l'autre époux, si la personne décédée était mariée, ou veuve ; les prénoms, noms, âge, professions et domiciles des déclarants, et s'ils sont parents, leur degré de parenté. Le même acte contiendra de plus, autant que l'on pourra savoir, les prénoms, noms, profession et domicile de père et de mère du décédé, et le lieu de sa naissance. »

Ainsi que le traducteur du Code Napoléon l'explique dans ces notes, *stan życia* [litt. **état de vie**] ou *powołanie* [litt. **vocation**] sont les équivalents du terme français **profession**, aujourd'hui traduit comme *zawód*. Tous les chiffres relatifs à l'année, au jour, à l'âge sont écrits en toutes lettres conformément à l'article 42 du Code Napoléon qui dispose (Sójka-Zielińska 2008: 301):

Les actes seront inscrits dans les registres de suite, sans aucun blanc. Les ratures et les renvois seront approuvés et signés de la même manière que le corps de l'acte. Il n'y sera rien écrit par abréviation, et aucune date ne sera mise en chiffres.

Les témoins des actes dressés étaient exclusivement des hommes majeurs, tel que le recommandait l'article 37 du Code Napoléon (Sójka-Zielińska 2008: 301):

Les témoins produits aux actes ne pourront être que du sexe masculin, âgés vingt-[et] un ans au moins, [être] parents ou autre ; ils seront choisis par les personnes intéressées.

La page ci-dessous, extraite d'un registre des baptêmes de Vilnius de 1827, sur laquelle, entre autres, a été rédigé l'acte de naissance du poète romantique Juliusz Słowacki, montre la forme de tables des actes qui coexistait alors avec la forme narrative.

[illegible]Dok. 1. Akt urodzenia Juliusza Słowackiego⁴

⁴ http://www.epaveldas.lt/vbspi//content/biImage.jsp?biRecordId=3908&imageId=%2Fvb-spi%2FshowImage.do%3Ffid%3DPG_S_30554_37.

N.	D a t y		Kiedy? gdzie? kto i od kogo? z samej wody, czyli też z SS. Olejow ochrzczone?	Jakich Rodziców, kiedy i gdzie, to jest w jakiej Parafii urodził się?	Kto trzymał do chrztu to jest: kto byli kumami i kto asystował mianowicie?
	Uro- dzania	Chrztu			
103.	19.	20.	Kwiecień. Roku Pańskiego Ty- siącnego Osmiesnego Dwudziestego Świ- etnego Roku i miesiąca czer- wnia w Kaplicy Krzy- żo-katolickiej uli- ce wosyżteli Wileńskiego wroczyście ochrzczone mianem imieniem Leon ode imię Wili- cznego Wojniczowa Pod Probozowego Wile- ńskiego Księdza P. Sana.	Ditto. Pracownicy Konstan- cy Dobrowieński nieprawego Toza syn miesiąca roku i miesiąca czer- wnia wosyżteli Wileńskiego Księdza P. Janickiego Parafii w domu pod 4. 6. 6. narodzony.	Ditto. Kumami byli: Wro- żeni Wiliad ka- czyński z Elżbieta, Seligowiczowa.
104.	1805. Sier- pień 4.	22.	Kwiecień. Roku Pańskiego Ty- sączonego Osmiesnego Dwudziestego Świ- etnego Roku i miesiąca czer- wnia w Kaplicy Krzy- żo-katolickiej uli- ce wosyżteli Wileńskiego Księdza P. Janickiego Parafii w domu pod 4. 6. 6. narodzony.	Ditto. Urodzonych Augusta i Katarzynę Beau- marchais matronko- wiczek, roku Ty- sączonego Osmiesnego Dwudziestego Świ- etnego dnia czwartego Stycznia w Wilnie narodzona, i naty- miast z samej wo- dy ochrzczone.	Ditto. Asystowali: W. Kłosa Polikarp Had- kowski, Rektor U- niwersytetu i Kana- ler z W. Alexandra Januszewski. Wosyżteli Wileńskiego Księdza P. Janickiego Parafii w domu pod 4. 6. 6. narodzony.
105.	-	22.	Kwiecień. Roku Pańskiego Ty- sączonego Osmiesnego Dwudziestego Świ- etnego Roku i miesiąca czer- wnia w Kaplicy Krzy- żo-katolickiej uli- ce wosyżteli Wileńskiego Księdza P. Janickiego Parafii w domu pod 4. 6. 6. narodzony.	Ditto. Urodzonych Łucy- li i Salomei z Sana- czewskich Słowackich matronko- wiczek, roku Ty- sączonego Osmiesnego Dwudziestego Świ- etnego dnia czwartego Stycznia w Wilnie narodzona, i naty- miast z samej wo- dy ochrzczone.	Ditto. Asystowali: W. Kłosa Polikarp Had- kowski, Rektor U- niwersytetu i Kana- ler z W. Alexandra Januszewski. Wosyżteli Wileńskiego Księdza P. Janickiego Parafii w domu pod 4. 6. 6. narodzony.

Doc. 1: Acte de naissance de Juliusz Słowacki⁴

⁴ http://www.epaveldas.lt/vbspi//content/biImage.jsp?biRecordId=3908&imageId=%2Fvbspi%2FshowImage.do%3Ffid%3DPG_S_30554_37.

W 1825 r., wraz z wejściem w życie Kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego, świecka rejestracja stanu cywilnego dla wszystkich wyznań chrześcijańskich została uchylona, wskutek czego od roku 1826 akty stanu cywilnego miały charakter wyznaniowy, to znaczy rejestrowały stan cywilny osób określonego wyznania. Od tej pory księgi parafialne oraz księgi stanu cywilnego były prowadzone przez duchownych rzymskokatolickich. Tak jak w przytoczonym wyżej przykładzie, proboszcz, który wcześniej pełnił również funkcję urzędnika stanu cywilnego, sporządzał metryki parafialne. Świecką rejestracją objęte były wyłącznie wyznania inne niż chrześcijańskie. Do sporządzania aktów stanu cywilnego dla żydów i muzułmanów wyznaczeni zostali burmistrzowie lub ich zastępcy. Rejestracja stanu cywilnego bezwyznaniowców nie była prowadzona.

Początkowo rejestracji dokonywano tylko w języku polskim, z czasem – w języku polskim i rosyjskim, jednak od roku 1868 wpisów dokonywano wyłącznie w języku rosyjskim. Akty stanu cywilnego sporządzano w dwóch egzemplarzach, które nosiły nazwy: „**duplikat**” i „**unikat**”. Duplikat, który składał się z trzech części: urodzenia, małżeństwa i zgonu, przechowywano w archiwum hipotecznym właściwego sądu pokoju. Unikat sporządzano oddzielnie dla każdego ze zdarzeń i pozostawał on w miejscu sporządzenia. Tak jak we francuskim prawie „**ekstraktami**” (*extrait*) metrykalnymi nazywane były wszelkie odpisy (dosłowne lub streszczone) metryk parafialnych.

Sporządzony w Suwałkach w roku 1842 akt urodzenia poetki i pisarki dla dzieci Marii Konopnickiej brzmiał następująco:

Działo się w Suwałkach dnia dwudziestego trzeciego września tysiąc osiemset czterdziestego drugiego roku o godzinie jedenastej przed południem. Stawił się Wo Józef Wasiłowski obrońca Prokuratorii Jeneralnej i patron Trybunału Cywilnego 1ej instancji guberni augustowskiej wydziału IIgo lat dwadzieścia dziewięć w Suwałkach zamieszkały w obecności Wgo Józefa Smolińskiego naczelnika sekcji ekonomicznej przy Rządzie Gubernialnym augustowskim lat pięćdziesiąt i Wgo Jana Wietckiego patrona Trybunału Cywilnego 1ej instancji guberni aug. Wydziału Iigo lat dwadzieścia sześć liczących. Obydwu w Suwałkach zamieszkałych i okazał nam dziecię płci żeńskiej urodzone w Suwałkach dnia dwudziestego trzeciego maja roku bieżącego z jego małżonki W Scholastyki z Turskich lat dwadzieścia jeden liczącej. Dziecięciu temu na chrzcie świętym w dniu dzisiejszym odbytym nadane imiona zostały Maria Stanisława, a rodzicami jego chrzestnymi byli W Józef Smoliński wyżej wspomniany z W Karoliną Wietcką naczelnikową. Akt ten stawającemu i świadkom odczytany przez nas ojca dziecięcia i świadków podpisany został. Opóźnienie spisania obecnego aktu nastąpiło z powodu słabości zdrowia ojca dziecięcia. Józef Wasiłowski ojciec, Jako świadek Jan Wietcki Józef Smoliński, Ks. P. Makowski P[roboszcz] S[uwałski]⁵

⁵ <http://www.gslupno.radzymin.pl/index.php?id=127>.